

árok ötödik torony melletti szakaszát 5 méter mélyen tudtuk kibontani, a legkorábbi leletek XVI. századiak voltak. A további mélyítést megakadályozta a rendkívül nagymértékben feltörő víz. Az árok többi részleteinek feltárása, bár rendkívül költséges, de Tata esetében a leletanyag egyedüli biztos forrása, ezért nagyon fontos lenne. A szép építészeti részleteken kívül a gótikus és reneszansz kályhák töredékei minden bizonnyal az árok betöltésében találhatók.

Az ásás a következő években a befejezéshez közeledik. 1971-ben kerül sor a délnyugati falszoros feltárására, a belső kerítőfállal együtt, és a török és középkori kaputornyok közötti várarókszakasz kutatására. Ezzel a középkori épületkomplexus és védelmi rendszer kutatása be is fejeződik. Az egész vár feltárása azonban csak törökkori kazamaták megkutatása után lesz teljes, amely a rondellát kivéve, a következő évek feladata lesz. A hosszadalmas és sok költséget igénylő régészeti munka úgy véljük nem volt hiábavaló, mert ennek alapján lehetséges csak a várépület történeti hűségű helyreállítása és a leletekkel együtt a vár gazdag középkori életének bemutatása a közönség számára.

B. Szatmári Sarolta

¹ Schönerné, Pusztai Ilona: A tatái vár 1569—72-ből származó alaprajza. KMK. Tata. 1968. 263—272.

² Gerő László: Magyarországi várépítészet. Bp. 1955. 277.

³ Altmann: Eberhard Windeckes: Denkwürdigkeiten zur Geschichte Kaiser Sigismund. Bveslan. Berlin. 1893. Bonfini: IV. 7.

⁴ Jenei Ferenc: A tatái vár. Műemlékeink 1956. 5. Gerő László: i. m.

⁵ OL. Dipl. 7689. Fejér: CD. X/2. 88—89.

⁶ Mátyusz Elemér: Zsigmond-kori okmánytár. 7401, 7402.

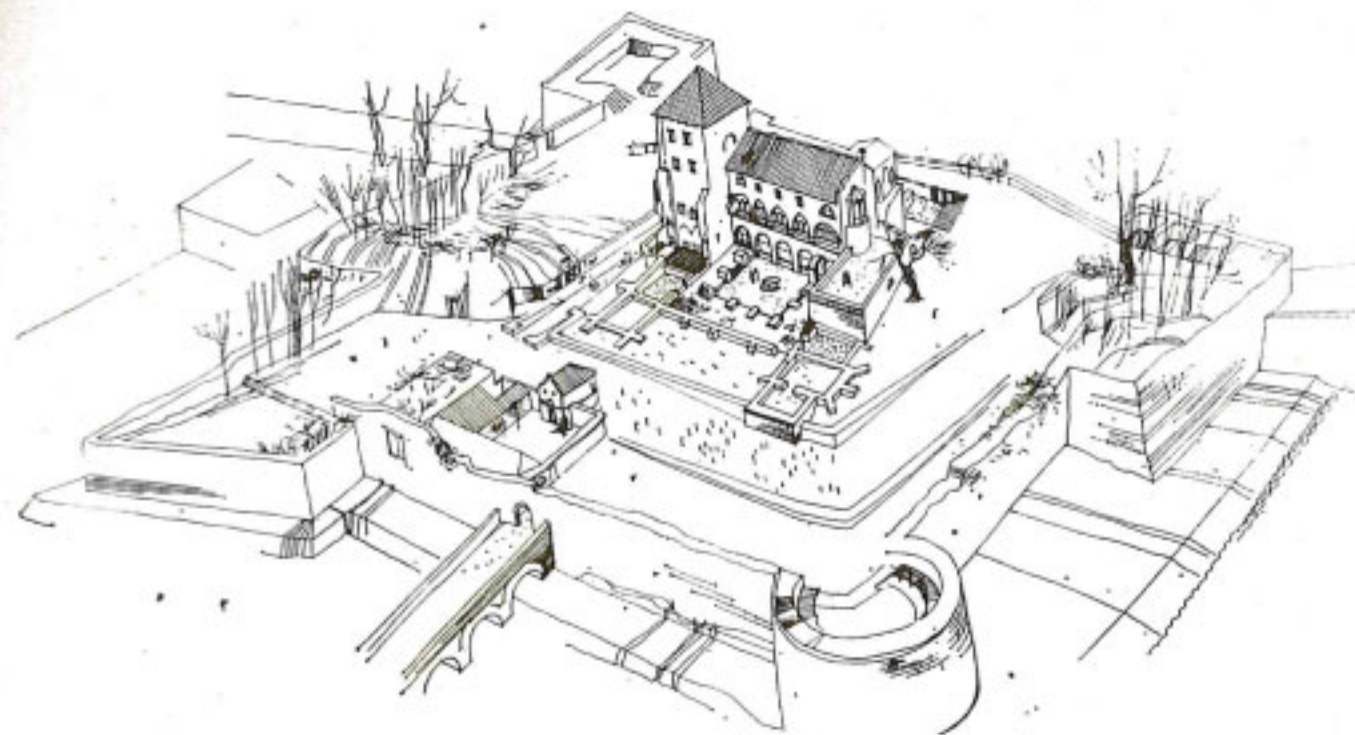
⁷ Wenczel Gusztáv: Tata fénykora, Bp. 1879.

⁸ Legutóbb közölte Biró E.: Malomépítés Tatán, 1587-ben. KMK. 1968. 327.

A TATAI VÁR HELYREÁLLÍTÁSA

A történeti adatokban, eseményekben gazdag, jelentős várkutatásának, helyreállításának gondolata közel 10 év óta foglalkoztatja a szakembereket, a helyi közvéleményt, Tata város vezetőségét. A helyiek, múzeum kezdeményezésére az OMF. 1962. évi munkaprogramjába felvette — ezzel elindította — a vár helyreállítását. Sch. Pusztai Ilona építésztervező irányításával elkészült (a múzeumépület kivételével) a várfalak felmérése (1965-ben a rondella helyreállításának terve is), mely alapja volt egy helyreállítási programnak. 1963-ban megkezdődött — jelenleg is tart — a terület régészeti feltárása. A kutatás elsősorban a XVIII. sz. közepe táján lebontott, a vár belső magját képező épület-tömb nagy részének, helyének, ill. alapfalainak feltárására koncentrált. A fenti munkákkal párhuzamosan Tata Város Tanácsa megkezdte a vár területén levő épületekben a lakások felszámolását, a területen áthúzódó városi vezetékek áthelyezését. 1968-ban elkészítettük — az egész váregyüttesre vonatkozó — helyreállítás tervezési programját, mely kiinduló alapja a további munkáknak.

A vár jelenleg látható formájára, megjelenésére az elmúlt századok átépítései, hozzáépítései nyomják rá a bélyeget, különösen a XVIII. sz. közepén elkezdett nagyszabású barokk kastélyá tervezett átépítés (amelynek befejezése 1765-ben Esterházy Miklós halálával meghiúsult), majd 1815-ben Charles Moreau nagyszabású romantikus építkezése, 1893-ban a palota udvari homlokzatának végleges formája — Schmidt Frigyes bécsi építőmester munkája megszabta az együttes mai karakterét. A program készítése során a vár így kialakult megjelenése „meghatározó” volt. Az említett átépítések meghatározzák az egyes épületek, épületrészek változatlan formában történő helyreállítását, a környezet, növényzet rendezését, formálását.

1. A tatái vár helyreállítása a tervezett kiegészítés után. (Erdei Ferenc rajza)

A vár magját képező, fennálló múzeum-épület felhasználását tekintve múzeum, kőtár, illetve kiállítási célokat szolgál. A XVIII. sz. közepén történt bontásig az épület árkaos folyosóval keretezett belső zárt udvarral rendelkezett. A közel négyszögbe zárt épülettömb sarkain tornyok voltak, s a tó felőli oldalon árkaosokkal alátámasztott nyitott terasz. Ezt a belső várat mély vizesárok választotta el a külső vár területétől. A XVIII. századi bontáskor a tó felőli (DK) szárnyat — beforduló szárnyak egy részével — valamint az ehhez tartozó folyosószakaszt megtartották, a belső vár többi részét teljesen elbontották. (Bontási anyaggal feltöltötték a belső vizesárkot.) Ez utóbbi feltárása, helyreállítása, illetve elbontott részek falainak bemutatása részben megtörtént. A falakat kevés ráfalazással „kiemeltük” a járószintek fölé. A középkori járószinteket különböző színű és anyagú burkolással készítettük az egyes építési periódusok érthetőbb elválasztására. A belső vár kápolna helyiségeinek kihangsúlyozására a padlószintet — feltárt maradványok és minta alapján — téglával, az udvar körüli folyosót szabálytalan kőlapburkolattal, egyes helyiségeket, udvart kétfajta kavicsúzalékkal burkoltuk. A kápolna oldalfalára (a múzeum tulajdonában levő) XVIII. századi faragott sírköveket, oltár jelzésére kőkoporsót kívánunk még elhelyezni. A „romkert” területén elhelyezzük még azokat az előkerült faragott köveket, melyek nem kerülnek a kőtárba.

A látogató a külső várak fölött húzódó ún. Fellner-hídon érkezik, a leírt romkerten keresztül jut be a belső vár épen maradt, a XVIII—XIX. sz. folyamán meglehetősen átépített épületrészébe, a múzeum épületébe. A főépület jelenlegi külső képe változatlan marad, belső tereit is a barokk, ill. romantikus átépítések következtében kialakult tér-képzésnek megfelelően állítjuk helyre.

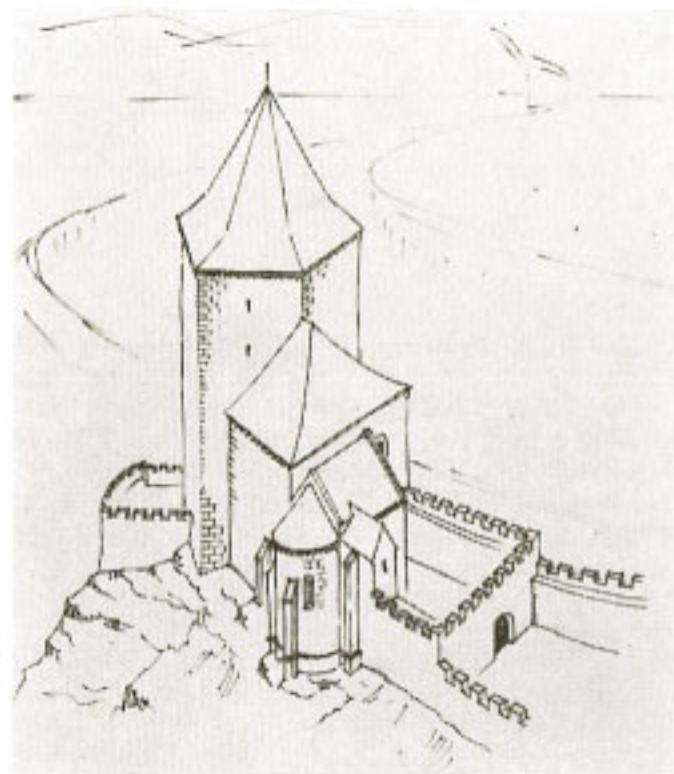
Kivételt képez a földszint, ahol az egyes helyiségeket, a kerengő megmaradt folyosószakaszát a XV. századi állapotnak megfelelően állítjuk helyre az eredeti vakolat-maradványok, gótikus nyílások kiegészítésével. Az épület földszinti részében kőtár, emeleti helyiségekben múzeumi kiállítás lesz. Az épületben még a múzeum restaurátori műtermét, fotólaboratóriumát, a II. emeleten egy büfét, padlásteremben raktárt kell elhelyeznünk. Az épület központi fűtést kap, nagy terekben, földszinti gótikus helyiségekben csak temperáló padlófűtés készül. (A műemléki szempontból értékes terek jó megoldású gépészeti terveit a Győr-Sopron megyei Tanács Tervező Vállalat készítette, Bánkúti Józsefné gépész tervező, Csaba Tibor közmű tervező és Birkás Antal elektromos tervező irányításával.) A belső vár területét két oldalról határoló belső várarkot is mélyítéssel,

fűvesítéssel csupán „jelezni” kívánjuk. Megtartjuk és helyreállítjuk a főbejárat bal oldalán levő romantikus együttest, kerítésfallal határolt kis udvart, kápolnát és az ún. börtönépületet. Ezen az udvaron helyeztük el (egy lebontott értéktelen épület helyén) a gondnoknak a lakását. A volt börtönépületben a múzeum néprajzi, a kápolnában egyházművészeti anyagából rendez majd kiállítást. A XVI. századi külső várfalak és bástyák belső oldalán meglevő kazamaták kijavítás, kiegészítés után a látogatók számára megtekinthetők lesznek. Ugyancsak ki kell javítani és részben kiegészíteni a várfalakat, bástyákat is.

A jelenlegi növényzet ritkításával, részben új telepítéssel, belső váron kívül eső terület tereprendezésével, fűvesítéssel, romkerten belüli területen díszcserepekben elhelyezett növényekkel kiegészítjük, ill. gazdagítjuk a most már romantikusnak ható együttest.

A több évre tervezett kutatómunka végül is tisztázni fogja a vár legkorábbi XIII. századi állapotát, az 1420 körüli Zsigmond, 1465 körüli Mátyás kori építkezéseket, valamint a későbbi bővítéseket. A helyreállítás az előkerülő nagy leletanyag bemutatásának méltó keretét, kiegészítést ad, egyben lehetőséget nyújt megfelelő kiállítási terek biztosítására a város, a megye múltjának átfogó megismeréséhez.

Erdei Ferenc

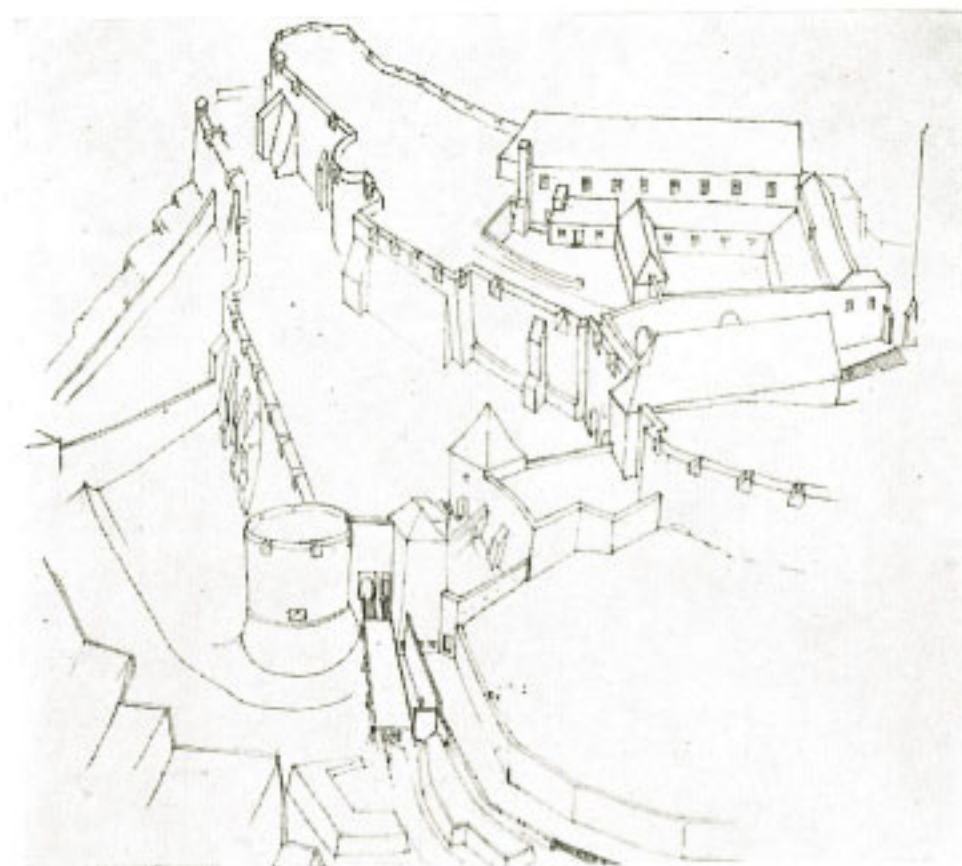

1. III. Béla király palotájának elméleti rekonstrukciója

AZ ESZTERGOMI VÁRMŰZEUM BEÉPÍTÉSI TERVE

Az esztergomi Várhegy déli végén álló középkori vármaradványokat 1934 és 1938 között az akkori műemléki hatóság, a Műemlékek Országos Bizottsága tiszteletre méltó anyagi áldozattal és munkával feltárta és részleteiben rekonstruálta. A megtalált Árpád-kori királyi palota bemutatása a magyar műemlékvédelem két háború közötti szakaszának nemzetközileg elismert, kimagasló alkotása. A Gerevich Tibor és Lux Kálmán vezetésével, sok szakember közreműködésével öt éven át folytatott helyreállítás nemcsak saját korának, hanem napjaink műemlékvédelmének is példamutató munkája.

2. A palota helyének
XVIII. századi állapota

Az akkor legkorszerűbb műemléki elvek szerint készült helyreállítás azonban az egykori palotának csak egy részét érintette. Az esztergomi palota épületeit 1938-ig nem sikerült teljesen és összefüggéseiben régészetileg megnyugtató módon feltárni. Ezért az érintett múzeumi és műemléki szervek összefogásával 1964-től kezdve újabb öt éven át folyt a feltáró és nyomában részleges helyreállító munka a palota és a vár területén a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya, az Esztergomi Vármúzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeuma és az Országos Műemléki Felügyelőség bevonásával. Az ásatás vezetője Nagy Emese volt.

3. A palota- és várrendszer
mai helyzete

